

LURRUNPEAN (*)

(IRU EKITALDITAN)

Irudi-egilleak:

KAPI.—Sasoi oneko gizona. Kapitana.

TOBA.—46 urte inguruko emakume egiña. Kapi'ren emaztea.

IZAR.—45 urte inguruko.

PELI.—22 urte inguruko mutilla. Pilotoa.

Giroa.

Gaurko egunetan.

Irudi tokiak.

Lenengo eta irugarren ekitaldiak: Itxasontzi baten, «puentearen» egaleko esku-aldean, esku-bandan.

Bigarren ekitaldian: Bilboko kafetetxe baten, eguerdi-aurrean, oraindik iñor barik.

I EKITALDIA

I

IZAR eta KAPI

(Gau ondorena. Itxasontzi andi bat egunari itxaroten dago Bilbo'ren inguruetan. KAPI eta IZAR, esku bandan, kontu-kontari, uretara begira.)

(*) 1968 urteko "Agora" teatro saria.

IZAR.—Laiñoa?

KAPI.—Laiñoa ez, lurruna. Ibaia dauken erriak, goizaldetan, lurrunpean biziten dira, erritarrak lo egiten daben artean.

IZAR.—Ez nekien.

KAPI.—Emakumea oiean egoten dan lez, izerditan.

IZAR.—Ez beti.

KAPI.—Errien antzera. Jakiña. Ez da beti giro bardiña egoten. Emakumeak egoera ezbardiña eukiten daben lez. Baiña legea ez dau batek edo bestek egiten, askok eta geienak baiño.

IZAR.—Zirikalari?

KAPI.—Iñoiz ezagutu nazu?

IZAR.—Begiak beti dabizuz jostari.

KAPI.—Ba!

IZAR.—Nun da Bilbao?

KAPI.—Ez dozu igarten an, urrunean, suaren oria?

IZAR.—Bai.

KAPI.—Barakaldoko suak dira. Beti garretan Barakaldo.

IZAR.—Zeñien antzera?

KAPI.—Kafe zaar baten, erre ta erre, garretan, ketan, gorputz eta gogoia egarriz ditun emakume beroa dirudi.

IZAR.—Itxastarrak asko ibiltzen zarie ta asko dakizue olako gauzetan.

KAPI.—Esana geiago.

IZAR.—Eta Bilbo?

KAPI.—Barrurago. Itxasotik ez da igarten. Obeto esanda, aurrean ikusten dogun dana, itxastarrontzat, Bilbo da.

IZAR.—Ba daukat ikusteko garra.—Asko dotoretu da?

KAPI.—Gaitz da Bilbo txukuntzea. Bilbo sekula ez da izango Donosti.

IZAR.—Zegaitik ez?

KAPI.—Bilbon lan egin eta Donostian atsegin bear leuke euskaldunak. Bilboren taupadea lana da.

Ur

ta

lur,

bits

ta

lits,

lan

ta

gar,

kai

ta

kei...

IZAR.—Poesiak egiten?

KAPI.—Goizaldeak kaskar garbia zainduten dau ta poesirako gertu.

IZAR.—Kresalaren gatzez sikatu aurretik.

KAPI.—Jakiña. Bizitzako une batzuetan biotza izlari igarten da. Ta biotzaren itza ei da poesia.

IZAR.—Enekién kapitanak ain biotz mintsu zifatenik.

KAPI.—Guk, orruka, komeni danetan, edo leun-leun, egualdiaren goraberetan, ba dakigu egia erakusten.

IZAR.—Eta illargiari kiñu egiten.

KAPI.—Bai.

IZAR.—Eta olatuen bits eta aparrei musuak eskintzen.

KAPI.—Baita.

IZAR.—Eta kaixuen eta txirriñen. (*Itxas-txorien*) egoetan amesezko eskintzak bialtzen.

KAPI.—Ori be...

IZAR.—Eta...

KAPI.—Zer?

IZAR.—Ez dozu beintzat ezer ukatu. Bai, bai, bai... Ondar garoak lez galduten dira zuen baietzak. Eneuke nai kapitan bategaz emazte lez lotu.

KAPI.—Zegaitik?

IZAR.—Zintzo uste zaitue zuen emazteak?

KAPI.—Sekula ez yako faltako itxastar baten emazteari zerbaiten arrik.

IZAR.—Maite-miñak diralakoan?

KAPI.—Ba! Lau pitxi ta diruak, eta amesen pozak, itto egiten dabe ar orren kezka. Bizitza desbardiña da. Batzuk ordu erdi bat ezin igaro alkar ikusi barik. Itxastarren emakumeak ordu erdi naiku dabe pozez asetzeko. Ta urrugaitzez bizi. Bear ba da, eleuke jakingo beste era baten biziten. Urrugaitzaren utsuneak gaixotu egingo leukez.

IZAR.—Eta zuek? Ez dozue zuen emaztien kezkarik eukiten?

KAPI.—Ez. Nigaz bestera gertatu ba da be, alaba bat besterik ez neban euki—, geienetan semez beteta lagaten doguz, eta ez dabe bidegabekerietarako premiñarik artzen.

IZAR.—Zuek libre ta besteak lotu.

KAPI.—Itxastarren legea da.

II

IZAR, KAPI eta PELI

PELI.—(Agertuaz.) Kapitana!

KAPI.—Enagizu molestatu.

PELI.—Telegrama bat.

KAPI.—Irakurri ta egunerokoan sartu. Ikasiko dozue bein zeregiña?
Zetarako zagoz guardian?

PELI.—Zuretzako da, ez da ontziari dagokiona.

KAPI.—Ondo etorriren bat? Bota egizu uretara. Ez dot nai ontzian
paper ondakiñik.

PELI.—Bota aurretik...

KAPI.—Ixo! Egin diñotzudana. Ez dot nai nire kamarotian alperriko
paperik.

PELI.—Premikazko dozu irakurtea.

KAPI.—Nok izenpetutun dau?

PELI.—Zure emazteak. Eta orain iru egun Bilbotik bialdua da, azken
ordurarte erakutsi ez ba dautzugu be.

KAPI.—Sekula ez eta maitekerietan bigundu ete da oraingo sarre-
ran? Beranduko elgorria.

IZAR.—Esperantza barrien bat aurreratu naiko dautzu. Emazte batek
ez dauka maitekeririk, maitasuna baiño.

KAPI.—Emazteak, besteak lez, laurdena gurari, laurdena aize, laur-
dena lizun eta beste laurdenetik erdia egi ta erdia puts.

IZAR.—Ta gizonak? Ai, gizonak! Super-jakintsuak! Gixurenak! Gi-
ganteak!

PELI.—Jauna, nire iritziz, irakurri bear zenduke.

KAPI.—Zelan dakizu?

PELI.—Egia esateko, ontziko telegrama oi bat zalakuan irakurri do-
dalako. Telegrama korriente bat zalakuan. Eta telegrafista eta
nik ba dakigulako zer dan.

KAPI.—Ta? Dakizula, zegaitik esan ez?

PELI.—Zure alabeari dagokio.

KAPI.—Zer da? Okerren bat? Esaidazu.

PELI.—Telegramak auxe diño: Eztakit alaba bizirik billatuko dozun.
Bilbora urreratzean, ainbat lasterren etorri zaitez.

KAPI.—Zegaitik ez daustazue esan ariñago?

PELI.—Ez dot tarterik artu.

KAPI.—Alaba ilteko zorian? Zetatik? Zelan? Alaba? Zegaitik ez
dau nire emazteak argitasun geiago emoten? Ez dau esaten ze-
gaitik? Eta Bilbotik dator telegramea, Sopelاناتik edo Algorta-
tik etorri bearrean? Kliniketan baten ete dago?

PELI.—Telegraman ez dago zertzeladarik.

KAPI.—Deitu egiozu ontzi languntzallen bateri. Datorrela beriala.
Ainbat lasterren.

PELI.—Etxeari, kompañiari baimena eskatu bearko dautsagu.

KAPI.—Zetarako?

PELI.—Araudiak agintzen dau.

KAPI.—Araudiak beste gauza asko be agintzen ditu. Zetarako? Konpañia eta gizartea eta danok, danok, bardiñak gara. Gauza bat agindu eta komeni dana egin.

IZAR.—Libertaderik egon ezkeru komeni dana egiteko.

KAPI.—Iñori ez dautsagu begiratzen, norbere interesa bitarteko daretan.

PELI.—Itxasoan ezin geinke ori egin.

IZAR.—Amak be ezin izaten dabe nai dabena egin.

KAPI.—Ba dakit. Eta orren aurka ez nabil. Eta premiña andiago bat ba lego, ni izango nitzake, ni, andre ta alaben gaiñetik, nire tokian egongo nitzakena. Baiña emen, gizon batzuk lo egitearren, era yatorkezan ordu batzutan lana egitearren, alperrik gagoz, egunari itxaroten. Gizonen libertadea alkarren errespetutik asi bear da.

IZAR.—Ala bear litzake.

KAPI.—Kompañiko agintariak zer egingo ete leuke olako baten? Zer? Burubako legeak egitea erreza da. Propagandako legeak egitea errezago. Baiña legeak beteteko egin bear dira. Eta beteteko, lege zuzenak izan bear dira, burutsuak, errazoidunak.

PELI.—Iñor ez dago orren aurka. Baiña nik, pilotu lez, kontseju ori emon bear neutzun. Parkatu. Ez da kontsejua. Gogoratzea da.

KAPI.—Edozein gizonek, olako kasu batean, bere zeregiña bete lei. Ta kapitanak ez. Ontzia txarto ba dabil, estu ba dabil, kapitanak eutsi egin bear dautsa azken unerarte, ta premiña egon ezkeru, ontziagaz ondoratu. Zer da kapitanaren bizitza?

IZAR.—Alaxe da. Legeak interesak eta ondasunak zaintzera geiago egiten dira, gizonen arduraz baiño.

KAPI.—Olako zoritxar baten, ontzia bere tokira sartu arte, kapitanak eutsi egin bear dautsa bere lemiari. Zer da kapitanaren biotza? Marmoka bat? Deitu, deitu ontzi txiki bateri.

PELI.—Ta ondorenak?

KAPI.—Erabagi bat artzen dodanean, nik jakin bear dot erantzuten.

PELI.—Beriala deituko dausat. (*Juaten da.*)

III

KAPI eta IZAR

KAPI.—Parkatu. Nire gauzak gertu bear dodaz. Eneban uste olako azkenik. Zure adizkidetasuna eskartuten dautzut. Kapitanok atse-

giñak izaten alegindu bear izaten gara. Ori, egia esan, ez da ain lege okerra.

IZAR.—Norbaitentzako izan lei.

KAPI.—Bere arriskua euki lei. Baiña andiago egoten da olatu artean ta aurrera egin bear izaten dogu. Jakiña, atsegiñak agertzeko, batzutan jostari, bestetan akulari... Baiña, zer esanak egonarren, uniforme garbia eukiten dakigu kapitanak. Kanean or konpon. Bilbon ikusiko gara?

IZAR.—Lagundu gura neutzuke gaur bertan.

KAPI.—Ezin lei.

IZAR.—Eta zuk bai?

KAPI.—Nire egoeraz konturatu zaite.

IZAR.—Ni be ama naiz. Konturatzen naz olako egoera baten ama bat zelan egon leiken.

KAPI.—Ama asko dagoz munduan. Zorionean batzuk ta besteak miñetan. Egia da.

IZAR.—Nire laguntasuna ukatuten daustazu?

KAPI.—Kapitan lez ezin daiketzut itxi ontzirik lagaten portura sartu aurretik. Une onetan, kapitan lez, zure aita eta jabe antzeko naz.

IZAR.—Orrekin ez diñostazu, ba, zure eskuetan nagola?

KAPI.—Lege baten menpean.

IZAR.—Zure legearen menpean.

KAPI.—Ni enaz legeak, diru orde, patrikaran erabilli neikezana, nai dodan eran jokatzeko. Ta gaiñera, zure laguntasuna, zintzoena izan da be, beste norbaiten asarre biderako izango litzake.

IZAR.—Ortik ixiltzen naz. Andre... bildurtia daukazu?

KAPI.—Gizonak euki bear genduke andren bildur geiago.

IZAR.—Ezagutu aurretik ala ondoren?

KAPI.—Sekula amaitzen al da andren ezaupiderik?

IZAR.—Ontzia laga ondoren, zein geratuko da emen nagusi?

KAPI.—Lenengo pilotoa.

IZAR.—Ta zuri sortu nai ez dautzudan problemaren bat areri sortuten ausartuko ba nitz?

KAPI.—Al dala ez billatu problemarik bizitzan. Billatu barik be sortuten dira.

IZAR.—Pozik joango nitzake zure ondoren. Benetako ume zale naz. Senarrik ez daukat eta ama naiz. Etzenkien?

KAPI.—Nik ez dot iñoren fitxarik egiten.

IZAR.—Ez dot tarterik artu esateko.

KAPI.—Mesedez, alabeagaz gogoratzen itxi egidazu.

IZAR.—Nik nirea, ezagutu ez da be, irudimenean daukat.

IV

KAPI, IZAR eta PELI

(Peli agertzen da.)

KAPI.—Ze barri?

PELI.—Beste telegrama bat.

KAPI.—Ba dator ontzia?

PELI.—Telegrafistak ez dau deitzen lagundu, beste telegrama au erakutsi aurretik.

KAPI.—Zeiñena da?

PELI.—Emaztearena.

KAPI.—Zelan dago?

PELI.—Barri txarrago dakar. Atzo ipiñia da.

KAPI.—Zer? Esan bein.

PELI.—Il da.

KAPI.—Il dala? Il dala? Besterik ez? Zelan? Noiz? Besterik ez? Zetan zagoze itandu barik? Ez dakizue olakoetan zertzeladak eskatzen? Il dala? Benetan?

PELI.—Auxe diño: Atzo il eta gaur enterratu dogu. Bilbon ipiñia da.

IZAR.—Zure miña igarten dot. Errezaten jakin gura neuke.

KAPI.—Ez dago andrerik errezaten ez dakienik. Il dala? Alaba il? Negar egiten jakin gura neuke. Benetan negar egiten!

IZAR.—Negarrez ikusten zaitut.

KAPI.—Andrak lez, malkoz beteta nai neuke, mara-mara. Laga nagizue. Juan zaitzeze emendik. Eskutatu zaitzeze. Bakarrik nai dot egon. Bakarrik negar egin. Bakarrik! Alaba il! Il...! Nik ikusi barik il...!!

IZAR.—Zer eukan?

KAPI.—Ez itandu. Eztakit. Eztozue ikusten ez dakidala ezer? Bakarrik egon nai dot!

(*Itxasora begira lotuten da, esku-bandan, makur. IZAR eta PELI ixilik.*) (*Garratz.*) Itxasoa! Madarikatuten zaitut! Ogi ordez biotza zatitu daustazulako madarikatuten zaitut. Madarikatuten zaitut gaua, betiko antzera traidore izanik, esperantza bako illunpear sartu nazulako! Madarikatuten zaituet kiñuka zabilten izarrak, nire miñik ezagutzen ez dozuelako! Madarikatuten zaituet mendiak, zirkiñik egiten ez dozuelako! Madarikatuten zaitut iza-dia, gabaren luzea ariñago eteten ez dakizulako! Madarikatuten dot gizonaren ezereza, madarikatuten dot biotzik eztaukan lege-dia! Madarikatuten zaitut bizitza!! Ta madarikatuten dot...

PELI.—Kapi! Ori ez! Ez!! Ori ez!!

KAPI.—Ez!! Ez...!!

IZAR.—(*Peli'ri.*) Zuk eztaukazu semerik?

PELI.—Parkatu. Errezaten nago. Nik itxasoan artu eta ikasi dot esperantza barrien lotsa eta kezka!

OYALA

II EKITALDIA

I

TOBA, KAPI eta IZAR

(*Kafetetxearen egal baten, TOBA eta KAPI.—Beste egalean, barririk, IZAR.*)

TOBA.—Ez zara aspertu?

KAPI.—Ez. Nun ementxe baiño obeto?

TOBA.—Illebeste erbestean egin, egun birako etorri, ta kafetetxean baiño obeto ez zagoze inun.

KAPI.—Munduko barri geiegi dakigulako.

TOBA.—Zuen emazteak ez. Zuena or dago: etxea ta kafetetxea, edo kafetetxea ta etxea. Beti aterpean, nai ta eguzki galdatan ondartzetarako edo ibilteko giro ohea egon.

KAPI.—Itxasoetan oitu gara, bare nai ekaitzetan gure «puentean» egoten.

TOBA.—Egia esan, ni itxastar batekin ezkondu nitzan aita itxastarra zalako. Ta zaarraguak be bai.

KAPI.—Endaz.

TOBA.—Ori. Baiña ilusiñoirik ez dot indartu.

KAPI.—Ez ukatu. Zure ilusiñoia bete zendun, itxastar batekin ezkontzea besterik ez zalako.

TOBA.—Ezkontzea da bat eta bizeitza bestea.

KAPI.—Orretarako ilusiño bi artu bear zenduzan. Eta itxastarren artean obeto aukeratu, lenengo era ta aukereakin konpondu barik.

TOBA.—Bai gaur beste jakin ba neu.

KAPI.—Itxastarren esaera da, ariñegi dabillenenak, kaieko ormak jo ta muturra apurtuta gelditzen dala. Ta dirudianez, legorrean be ori gertatzen da.

TOBA.—Ezkontzetan bai.

- KAPI.—Orra. Zuk esan ezkeru, ala izango da. Amen.
- TOBA.—(*Tarteka tarteka Izar'eri begira igarriko da, ta misterioz.*)
Ez begiratu, baiña egalean dagon emakume a, zuri begira dabil tarterik tarte.
- KAPI.—Arrain gaiztoen bat al da?
- TOBA.—Itxuretan.
- KAPI.—Orrela dala, niri ez. Ba dakie nik apaixurik botaten ez da-kidala.
- TOBA.—Ikusi bear.
- KAPI.—Ez dautsedela, beintzat.
- TOBA.—Esaera bat izan lei. Arraiña txartaka dabillenean be bai?
- KAPI.—Ori be?
- TOBA.—Ezin lei ezer esan?
- KAPI.—Ondo pentsatuta.
- TOBA.—Berezkorik ez? Ba!
- KAPI.—Lagaten daustazuz bost minutu, bakarrik, etxera natorrene-tan?
- TOBA.—Barriri zuri begira dago.
- KAPI.—Beste bein minduten ba nazu, kiñu egingo dausat.
- TOBA.—Kiñu bakoitzeko nik jakingo neuke zer egin.
- KAPI.—Ez nekien adardun andrea artu nebanik. (*Disimuluz beste aldera begira.*) Oi! Izar da. Agurtzera nua.
- TOBA.—Zein Izar? Ta agurtzera?
- KAPI.—Zegaitik ez?
- TOBA.—Bera lez andrea naiz ni be.
- KAPI.—Zegaitik diñozu?
- TOBA.—Ainbeste ezaguera ba dozu, bera be etorri lei biok agurtu-ten.
- KAPI.—Itxasotako kapitanak, galoiak eukiarren, ez gara silloietan gelditzen iñoren agurrak artzen.
- TOBA.—Geldi oraingoz.
- KAPI.—Zer dala ta?
- TOBA.—Txori kuma bat jausi da.
- KAPI.—Nun?
- TOBA.—Ez begiratu. Peli pilotoa sartu da sarean.
- KAPI.—Nire pilotoa?
- TOBA.—Alkarren barri jakingo dozue. Bestela lotsatuko zan, egale-tara obeto begiratu.
- KAPI.—Barru zital eta txarreko zarie andrak..., itz garratz eta gor-diñago bat ez esateagaitik. Ustelak! Sagar ustelak! Gaiñea itxu-ratsu ta miña ustel!

II

KAPI, TOBA, IZAR eta PELI

(Euren maian ixillean geratuko dira KAPI eta TOBA. IZAR eta PELI, eurenan, oi diran agurrak egin ondoren, jardunean.)

IZAR.—Berandu zatoz. Erdi etsita negoan.

PELI.—Zatarra eta gaitza da Bilbo ibilteko. Topo ta topo, orduak galtzen dira bidetan. Parkatu.

IZAR.—Ezer jakin?

PELI.—Zerbait. Pixkat.

IZAR.—Esan. Garretan nago jakiteko.

PELI.—Oraindik... Eztakit amesak biztu erazi ala etsipena emon.

IZAR.—Beraz ez dakizu ezer?

PELI.—Edo geiegi... bide galduetan ez ba nabil. Bata esaten ez naz ausartzen eta bestea biribiltzeko segururik ez dakit.

IZAR.—Nik ezin nei ur bitara jokatu. Prisa daukat. Keixu nego zerbait argitzeko.

PELI.—Ba diardut alegiñean.

IZAR.—Ez eten eta ez etsi. Zegaitik ez zoaz... Ulertu daustazu nora, ez? Ausartu zaitte. Oraindik biziko dira nire ezagunak. Ba dakizu zelan deituten eusten sasoi aretan? «Urrezko zilla». Ba! Etzaitetz lotsatu. Gaztetako gauzak.

PELI.—Enau ortik jo.

IZAR.—Sekula be ez?

PELI.—Gaur arte ez.

IZAR.—Orretara etzaitte joan. Erpa luzeak egoten dira an. Gaitz da osorik urtetea. Gaztetasunaren zoroa, zorotasun gaztean bihurtzen da. Ta zorotasun gaztea... biurria da, itsua. Ta loia, zikiña. Gorputzari mesederik ez eta goguari ittotasuna ekarriko dautzu.

PELI.—Parkatu. Eskatu zendun mesedea ez da ori.

IZAR.—Lenengotatik esan bear neutzun bide ortatik jokatu nebala.

PELI.—Ez asarretu, baiña igarri neban.

IZAR.—Zetatik?

PELI.—Egia esateko, eztakit. Baiña nire barrurako, igarri neutzun. Igarri edo susmatu neban.

IZAR.—Ain ezagunak gara?

PELI.—Kalekoak bai. Lupa barik be.

IZAR.—Besteak lizun eta berdeago dira. Berdea... Esan nai dot, gu baiño gaixoago. Kalekoak premiña biurtu dabe ibilkera eta bizi-bide ori. Besteak... lizunkeriz, bizioz.

PELI.—Danak be bai, segurutik. Dana dala.

- IZAR.—Zuk andrea artzean olakoa artuko ba zendu?
- PELI.—Kezkaz zagoz eta olakoak gogoratzea atsegin yatzu?
- IZAR.—Egia.
- PELI.—Noiz jαιο zan zure umea? Gogoratzen?
- IZAR.—Noiz eta nun, ez dira paperetan agiriko.
- PELI.—Ta izena?
- IZAR.—Nik eztakit zer ipiñiko eutsen.
- PELI.—Aita?
- IZAR.—Eztakit. Mutilzarren bat izan leikian, edo beste amar umeren aita.
- PELI.—Lenengoa ziurrago.
- IZAR.—Edo bigarrena.
- PELI.—Beraz zuk eztakizu besterik, orain amar urte, Mayatzaren bostean, beste neska baten bitartez, Bilboko Casa Cunan iru lau egu-netako ume bat laga zendula baiño.
- IZAR.—Alaxe. Neska bat.
- PELI.—Bilboko Casa Cunan, egun aretan, iru ume sartu ziran zu-rearen antzera. Ta irurak neskak.
- IZAR.—Ain zuzen be.
- PELI.—Ordurik eztakizu?
- IZAR.—Nik goiza egin orduko eroan neban.
- PELI.—Irurak egun senti ordurako eroan ziran. Pekatua ta frutuak illun zaleak dira.
- IZAR.—Etzaitut aukeratu zirika ekiteko.
- PELI.—Nik sentiduten dodana esaten dakit. Eta ez min emoteko gogoz.
- IZAR.—Eta umeak nok atara zitun?
- PELI.—Ori jakingo ba litz, ume asko ez litzakez artuko ama peka-tarien edo ama urratuen bildurrez.
- IZAR.—Eztautzut ulertzen.
- PELI.—Zeren billa zabiltz?
- IZAR.—Alabarena.
- PELI.—Ez zendun laga?
- IZAR.—Ulertzen dautzut. Kapitana ikusi dozu?
- PELI.—Ez.
- IZAR.—Berak ikusten zaitu.
- PELI.—Nun? (*Konturatuaz.*) Parkatu. Ba nua. Igarten ez berba le-kuak nundik sortu leikezan? Zirika nabillela esan dozu len? Beste batzuk zirrika esango dabe.
- IZAR.—Bai. Andreak, itxasertzeko semaforoan antzera, inguru guztia-ri buelta emoten dautsa begira ta begira. Ta begiak dizditsu daukaz.

PELI.—Ori. Onezkero zirrika ikusiko nindun. Ta... ta... ta ..
 IZAR.—Ta zer?
 PELI.—Zer? Zeta, zeta, zeta.
 IZAR.—Zer da ori?
 PELI.—Zirika, zirrika, zantartu.
 IZAR.—Ni naz testigu.
 PELI.—Orretan testigu bakarra kontzientzia da. Besteak ez dabe bali-
 lio. Ba nua.
 IZAR.—Ni be bai.
 PELI.—Edo ni, edo zu. Batera ez.
 IZAR.—Kaskar argia daukazu.
 PELI.—Itxasotako iparrak garbitua. Noiz ikusiko gara?
 IZAR.—Ainbat lasterren nai neuke.
 PELI.—Nun?
 IZAR.—Ni inguru onetatik ez naz aldenduko. (PELI *juaten da.*)

III

TOBA, KAPI eta IZAR

KAPI.—Agurtuko dogu?
 TOBA.—Eztakit zegaitik ainbesteko gurari. Arduratsuegi ikusten zai-
 tut andre orregaz.
 KAPI.—Azkenengo ibillaldian lagun atsegiña izan neban.
 TOBA.—A... bai?
 KAPI.—Zegaitik ez?
 TOBA.—Atsegiña, ezta?
 KAPI.—Eztakit itzik neurutzen.
 TOBA.—Neurtu dozu ondo: atsegiña. Pilotoa ta zu, bata bestearen
 leian ibilliko ziñen, agiri danez.
 KAPI.—Pilotoa ta nik ez dogu euki ezer, ezer be, entzun?, andre
 orrekin.
 TOBA.—Nik ba dakit itxasontzietan zer jazoten dan.
 KAPI.—Nik be ba dakit kapitana naizena. Entzun? Eta nik ba dakit
 kapitan lez zer egin bear dodan.
 TOBA.—Gizonak baiño andreak bigunkiago artu. Andrak berez di-
 tuen jausialdi edo makaltasunetan biztuten alegindu... Ta zeta-
 rako ukatu? «Puentean» edo esku-bandan, ipar bigunaren ai-
 zeean naastuten diran emakumien uleak bardindu, aizeak zabal-
 tzen ditun papar zabalak lotu...
 KAPI.—Toba! Zer da au? Zer pentsaten dozu?
 TOBA.—Pentsatu ez. Irudipenak agertu.

KAPI.—Zegaitik ain zuzen be, sekula ez eta gaur..., orain, errezero
orreitan sartu?

TOBA.—Pilotoak dakiana kapitanak jakingo dau.

KAPI.—Edo ez. Ikusi bear nun eta zetan.

TOBA.—Illargiaren itzaletan kapitanak ariñago begirutzen ei dautse,
egarri diran andreeri, begietara; edo ikutu, busti diran espanetan... eta...

KAPI.—Toba! Ez jarraitu!

TOBA.—Ta, bear ba da, ontzian igarten diran makurpenak eta bigunkeriak, leorrian...

KAPI.—Ixil! ixil zaite!

TOBA.—Pilotoak itz egin dau.

KAPI.—Noiz?

TOBA.—Ez dozu ikusi? Ez dozu ikusi itz gozoetan, eta... eta... Txandaka egingo zenduen noizbait?

KAPI.—Gaixo zagoz?

TOBA.—Zegaitik?

KAPI.—Gaixo ezik, ezin sinistu neikedalako zure itzetan.

TOBA.—Gizon guztiak hipokritak zariela eztakizu? Ez besterik itxurutzen alegindu. Ta ba nua.

KAPI.—Nora?

TOBA.—Gelditu ziñei nigaitik. Andre «atsegiñak» agurtzeko erreten ez zagoz ba? (TOBA *juaten da, destañez, ta KAPI'k irribarre mintsz begiratu*ko dautsa.)

IV

KAPI eta IZAR

(*Alkargana urreratu ta alkar agurtuaz.*)

KAPI.—Ameriketan uste zindudazan.

IZAR.—Andrak ez dogu jakiten noiz etorri ta noiz joan.—Emazteaz?

KAPI.—Bai.

IZAR.—«Atsegiña», baiña... akerrak adarrak okerrak. Ez da olako esakeraren bat?

KAPI.—(*Destañez.*) Ahari topekak egiten diran lez, andre topeka nai neuke ikusi.

IZAR.—Batez be laiño egunetan.

KAPI.—Laiño egunak gorputza makaldu ta astandu egiten dabe batera. Noiz joateko?

IZAR.—Ingurutik bialdu nai nazu?

KAPI.—Illabete baiño len, esan zendun.

- IZAR.—Asmo ori ekarri neban. Baiña nire gauzak illun dagoz.
- KAPI.—Erbestean bizi diranentzat urruneko negoziok beti agertzen dira illun.
- IZAR.—Nireak ez dauke kaku andirik diruz.
- KAPI.—Gizonen bat?
- IZAR.—Munduan geiegi ibilli gareanok ez gaitu gizon batek ikututen. Gizonak posporoa zarie. Ta zetarako nai dot nik posporoa, bein zigarroa biztu ondoren?
- KAPI.—Illargiaren ardatza okertzea errezago da zuek nai dozuena igartea baiño. Ez nekien pilotoarekin adizkidetasunik zendunik.
- IZAR.—Kontuz. Ezaupidea. Besterik ez.
- KAPI.—Ez nabil zirika.
- IZAR.—Fiñegi da. Drogatua bizi dala dirudi.
- KAPI.—Zegaitik?
- IZAR.—Gaurko gizartean, drogatu barik, gaitz dalako zintzo biziten.
- KAPI.—Gizarteari biraoka diarduzu?
- IZAR.—Norbaitek ez eban esan azpaldi, libre ta garbi dagonak atzamarraz jasoteko? Dana dala. Zure alabaren iltokian klabelin zuriak ipinteko garra ta zorra daukadaz.
- KAPI.—Itxastarrok illei baketan lagaten dakigu.
- IZAR.—Ta biziekin gerran egin, ez?
- KAPI.—Or konpon. Zerbait artuko dogu?
- IZAR.—Oraindik kamarerorik ez da sartu ta ugazaba bere arazoetan dabil.
- KAPI.—Egun ederrak igaro nitun kafe onetan sasoi baten.
- IZAR.—Ez ziñan otz ibilliko garai aretan. Amaika gau txori ibiltzen ziran emen.
- KAPI.—Zelan dakizu?
- IZAR.—Zure arpegikera ezagun egin yatan barkoan ikusi zindudazanian.
- KAPI.—Ez. Ez eidazu olakorik esan.
- IZAR.—Eta zure emazte adarduna... Zegaitik alkarren inguruan bizi izan diran emakumeak, une baten, alkar ezagutzea baiño ez ikus-tea naiago izaten ete dogu?
- KAPI.—Nire emazteak ez zaitu ezagutzen.
- IZAR.—Geiegi.
- KAPI.—Nundik?
- IZAR.—Bizitzatik. Premiñetatik. Eta zegaitik ukatu? Argalkerietatik. Atsegiñetatik.
- KAPI.—Izar! Zeren billa zabiltz?
- IZAR.—Ezer ez.
- KAPI.—Nastatu gura nazu?
- IZAR.—Nik baiño leenago egin zenduezan.

KAPI.—Ezin ziñei edozelan itz egin. Kapitana bat naiz. Ez naiz edozein.

IZAR.—Besagaiñeko zinta eta galoiak ez dabe gizonik zintzotuten.

KAPI.—Ez dautzut motiburik emon orrenbeste konfiantzaz jarduteko.

IZAR.—Bein galtzen da konfiantzea ta bein lotsagalduten da bat. Parkatu. Bizitzako garrazkeri batzuk esaten nabil. Eztago emen ipar bigunaren ozkirrik. Eztakit zek sutu naberen. Belarri zorrotza daukat. Konbentzidu nai zaitut, kontura ekarri, «atsegiña» izan ba nitzan be... besteak be ezagutu ninduzala bide bardiñean.

KAPI.—Izar!

IZAR.—Ta naiago izango neban premiña orretan ez sartu...

V

Lengoak eta PELI

PELI.—(Agertuaz.) Egunon eta parkatu.

IZAR.—Telegrama bat?

KAPI.—Ez zaitez jolastu.

IZAR.—Egiz. Barkoan nabillelakoan. Peli! Ekaitz egunetan zer egiten dozue itxasoan?

PELI.—Lepoz gora lo. Kapitanaren kontsejua da.

IZAR.—Andre bildurtien antzera. Beraz ekaitzean, gizonak, andren antzeko dira. Pentsaten neban. Baiña ez nekien itxasoan eulirik bizi danik.

KAPI.—Gizon guztiak ez dira bardiñak.

IZAR.—Basurtoko andre guztiak be ez dira esaten diran lakoak. Geia-
gorik jakin dozu, Peli?

PELI.—Kanposantura eroan dodazan lorak, neskatil bateri eskiñi dautsadaz.

IZAR.—Zegaitik? Loraen usaiñak nezkatillak aizetu ta zoratu eragiten ditue.

PELI.—Ez nekien. Eta azurrak? Zetarako bear ditue lorak? Ariñago austuteko?

IZAR.—Kapitanak naiago izaten dabe andre ezkondueri eskiñi.

KAPI.—Izar! Galoien neurriari begiratu, mesedez. Nire pilotoaren aurrean zagoz. Itxurak zaindu bear dira.

IZAR.—Andre ezkonduak, batzuk... Gizon ezkonduak eta andre ezkonduak neurotikoako izaten dira ezkongabeak baiño. Ez zenkien? Zegaitik? Ez ei da berezko legea, bizi moduaren legea baiño. Bizitzako adarrak, eta ez beti zuzenak.

KAPI.—Zer dala ta ain zital.

IZAR.—Bizi gordiñaren billa ez diarduzue? Esanak mindu egiten gaitu eta egiteak ez. Baiña esanak egunez zabaltzen dira ta egiteak gabez.

KAPI.—Zetan dator ori?

IZAR.—Nik ezagutu neban gizon zorrotz bat, ez-une eta gose aldie-tan, etxeko gosea kendu nairik janari billa ibiltzen ziran andrak estu artzen zolia zana, bideetan. Baiña ederrena, itxurazkoena, bere gelara eroaten eban bildurraren indarrez eta izorratu. Nik eztakit zein dan estraperlo andiago; gosea kentzearren legeari gaiñetik egin, edo andrak izorratzea.

KAPI.—Bata ta bestea gosearen ondorenak dira.

IZAR.—Gose batzuk sortu egiten dira ta besteak biztu. Beti be gosea ta premiña lotsagabeak dira.

KAPI.—Eztakit zer esan nai dozun orrekin.

IZAR.—Igarri ez? Arritzeko da. Itxasora joan aurretik, erriko zain-dari ez ziñan ibilli?

KAPI.—Ta zegaitik niri min laban eta gaiztoak asmatutako gertaera bota?

IZAR.—Nik esan egin dot bakarrik. Ez neban uste zuretzat artuko zendunik. Zegaitik artuko zendun, arrik euki ezik? Itaun, gal-dera bat egiten laga egidazu. Zein da gizarte erreari piparra botaten dautsana? Esan gura dot...

KAPI.—Ez zaitez mingain zorrotz. Ziri billa?

IZAR.—Ez. Eztakit zelan asi, batez be ain zurbil jarten zareala, ain nahastu ikusi ondoren. Niretzako, gizona ta andrea, mallatuta gelditzen diran sagar bi dira. Paradisuan be ez al zan sagarra bi-tarteko? Zein usteltzen da lenago? Beia jota gelditu dana, edo gizonak jota adarrean geratzen dana?

KAPI.—Bigunena. Lizunena.

IZAR.—Eta zein da sagar biguna eta lizunena: arra ala emea?

KAPI.—Ez dakit nundik zabizan edo nora jo nai dozun.

IZAR.—Itxasontzian, Bilbora urreratzean, ez zendun jakin nai nire bizitza? Telegrama batek eten genduzan. Emen ez dago telegra-marik. Barakaldoko suen oritasunari begira barik be, nire edesti gorri eta latza agertu ta jakin erazoteko gogo bizia daukat.

PELI.—Kapitana! Emaztea begira daukazu.

KAPI.—Nun?

IZAR.—Adardun telegrama izango da ori. Ain zuzen be? Ixil gaitezen.

VI

KAPI, IZAR, PELI eta TOBA

- TOBA.—(*Atean siku.*) Zain nago.
- KAPI.—Erdu.
- TOBA.—Prisaz nabil.
- KAPI.—Norako?
- TOBA.—Esango dautzut. Etorri.
- KAPI.—Nik, norako barik, ez dakit iñora urteten.
- TOBA.—(*Garratz.*) Ondoa jota, inkallatuta gelditu zaite ortxe. Betiko, nai ba dozu. Drogen kontrabandoa darabiltzuela dirudi, ainbeste kuku batzar eta misterioz.
- IZAR.—(*Ausartuz.*) Gizonen kontrabandoa darabilgu. Ez dozu ori pentsatu? Tba ez zara zu? Laster ahaztu gara. Kapitan baten emaztea ziñalako, ez nazu agurtu nai? Ezagun gara, ez ukatu. Parkatu. Ikusi orduko zure alabearen sentimentua agertu bear neutzun. Nire alaba ba'zan lez sentidu neban bere galtzea. Ezagutzen dot zure egon ezin ta zure kezka.
- KAPI.—Ezagutzen ziñen, benetan?
- IZAR.—Nunbaiten ikusi giñan. Ikusi ta gañerakoak. Sagar usteletzaz ez dogu itz egin? Dana dala, zer jazo yakon alabari?
- KAPI.—Ez orretaz jardun.
- TOBA.—Miñik ez eidazu barriztatu, mesedez.
- KAPI.—Beretik urteten dau entzunagaz batera.
- IZAR.—Parkatu. Ez nekien alabarik zendunik be-ta. Suerte euki zendun. Nik lez. Ibilli ta ibilli... ta deskuido bat edo gertaera bat. Kasualidade bat. Ni ez naz lotsatuten nire biziagaz. Ulertu egidazu. Lotsatu bai, bizi modu aregaz. Baiña zer izan nitzan izaten, ez. Zure gizonak ez al dau esan bear nozbaiten musturrarekin edo koastarekin mollako arriak jo dituzala, edo larri ibillia dala ondoa jota? Zer egingo leuke pilotoak aitzak nun dagozan jakin ezik, edo ondar mendiak nun dagozan ikasi ezik?
- TOBA.—Prisaz nabillala esan dot.
- IZAR.—Eta senarra eroan nai? Errekaduetako paketeak erabilteko ba da, Pelik lagunduko dautzu. Zure senarrarekin nire Ameriketarako osterea gertu nai dot. Ez bildurtu. Tximurrak eta zimelak gogortuta, blindatuta ez gaituzu ikusten?
- KAPI.—Luzarorako zuaz?
- TOBA.—Eztakit. Komeni aiña. (*Joaten da. Ondoren, Izar'en kiñu bateri jarraituz, Pelik urtengo dau bere bidean.*)

VII

KAPI eta IZAR

IZAR.—Zital agertu naz nure emaztearekin. Parkatu. Ikusi orduko ez nitzan garrastu bear.

KAPI.—Nik biztu ete dautzut zitalkeriaren txingarra?

IZAR.—Ez Jakin.

KAPI.—Ontzirarte ez zaitut ezagutu. Edo ez naz konturatzen.

IZAR.—Bakar batekin ibilli ba ziña konturatuko ziñan.

KAPI.—Ba daukazu itzik akulu barik? Barkutik urten ondoren, gaur ikusi gara... Ezagutzen zendun nire Toba?

IZAR.—Sasoi baten zuk aiña edo obeto.

KAPI.—Nundik?

IZAR.—Inguru oneitatik. Minduten zara?

KAPI.—Nik Barcelonan ezagutu neban.

IZAR.—Danok eukiten dogu bizi-bideari iges egin naiko une bat. Jaso gura edo nortasuna zaintzeko deia. Argitasun bat lez. Bizi-bide gordiña da gurea. Garratza. Saldua.

KAPI.—Edozeiñenan antzeko.

IZAR.—Ez. Argi itz egin daigun.

KAPI.—Zetaz?

IZAR.—Bizi bidea jakiten.

KAPI.—Baketan laga nagizu. Osterea, biajea ez zendun gertatu nai? Ontzian itz egingo dogu.

IZAR.—Gizonak, gizon diranak, dana jakin bear dabe. Bizia ez da sortu ta erneten intzentsu artean. Nik ez daukat gizontzat, gizadian sedazko kapulla lez ikutu barik gordeta bizi nai dabena. Edo luzatuten dautsen txiketetik, izerdi barik edo nortasun barik tatarrez sortu ta tatarrez ilten dan gizona.

KAPI.—Alaxe da.

IZAR.—Sustraitik ezagutu bear da bizia. Ta sustraiak lokatza daroa. Garbitu bear dan lokatza. Ta gizonak zaina ekarten dau sortzean. Zillari lotuta. Eten bear izaten da.

KAPI.—Danok dakigu.

IZAR.—Edo ez. Ta biziari negarrez agur egiten yako. Ta negarrear garbitu. Garbitu, entzun? Eta negar malkoetan intza emon. Ta bidea billatu. Eta jaso ta jausi, indartu ta... parkatu. Parkatu, entzun? Ez dakizu parkatzea legea danik?

KAPI.—Danok dakigu.

IZAR.—Edo ez.

KAPI.—Ez nagizu illundu, argi biziteko.

IZAR.—Origaitik. Argi itz egin nai dautzut. Lagako daustazu?

- KAPI.—Nire emazteari ikutu barik.
- IZAR.—Ezin nei. Nire kakua ortik dator.
- KAPI.—Irabaziak edo negozioak txarto edo oker joan yatzuz?
- IZAR.—Zegaitik itaun ori?
- KAPI.—Askotan barruko miñak sortu eraziten ditu negoziotako kezkak.
- IZAR.—Ba dakit nun nabillen.
- KAPI.—Bein joan nitzan osagillearengana. Min neban. Min, este nautsian. Ta guntzurrunen neuralgiak zirala esan eustan osagilleak. Nik ez neban ezer sentiduten guntzurrunetan.
- IZAR.—Ez. Baiña nik sentiduten dot zerbait biotzean. Eta ez dira neuralgiak. Ez dira burutapenak. Ez dira nerbioen erruak. Kezkak dira. Barruko arra da.
- KAPI.—Kirioz, nerbioz gañezka ikusten zaitut, zuk ala uste izan ezarren. Tila pixkat eskatzea nai?
- IZAR.—Ez.
- KAPI.—Ontzian, «puentean» itz egingo dozu luze ta argi.
- IZAR.—Nik lenago argitu bear dodaz gauzak. Ni ez naz etorri diru billa. Etorri lez joan bear naz diruz. Baiña biotza nasaiaeroan bear dot. Ta ori, ementxe, aurrez nasaitu bear dot.
- KAPI.—Egin daigun, nik eztakit noiz eta zegaitik, noizbaiten ni maitatatu ninduzula ta nire emazteak aurea artu eutzula.
- IZAR.—Ez.
- KAPI.—Ba dakizu Euskalerrian dibortziorik ez dagola.
- IZAR.—Legez ez, nai ta bizikeran askotan egon. Legearen kateak ez ditue kontzientzien kateak estututen.
- KAPI.—Egin daigun...
- IZAR.—Egin daigun nire kontzientziak katerik ez daukala.
- KAPI.—Bai.
- IZAR.—Eta nire kontzientziak iñoren bildurrik ez daukala.
- KAPI.—Bai.
- IZAR.—Eta sentiduten dodana esateko eskubidea dodala.
- KAPI.—Ez beti.
- IZAR.—Orduan kontzientzi librerik ez dago.
- KAPI.—Ez.
- IZAR.—Zegaitik ez?
- KAPI.—Bizi-bideari begiratu bear da aurrez. Ingurueri.
- IZAR.—(Garratz.) Lau ankadun txarrien filosofia daukazu. Parkatu (ixilune laburra.)
- KAPI.—Bein Honolulura joan nitzan.
- IZAR.—Ta?
- KAPI.—Apalduten eroan ninduen.

IZAR.—Ta?

KAPI.—Paradisu baten gizara itxuratutako jatetxe bat zan.

IZAR.—Korta edo ukullua baiño ohea.

KAPI.—Emakumeak, emakume ederrak, gazteak, liraiñak, yazekoe-netan aukeratuak, sortu lez, narru gorrian, billoitz billoitzik etor-ten yakuzan janaririk atsegiñenak eskintzen, euren mamiñen iku-tuekaz gure gorputsak berotuten.

IZAR.—Ta?

KAPI.—Nire emazteagaz gogoratu nitzan. Eta nire alabarekin.

IZAR.—Ta zer?

KAPI.—Iñori eskiñita negoala eta saldu ezin neikian gizona nitzala pentsaten igaro neban jatordua.

IZAR.—Lengoak aztuta? Eta zer?

KAPI.—Nire alabea sekula ez nebala alako toki batera diruz saldu-ko, zin egin neban.

IZAR.—Diruz?

KAPI.—Anka bidun animalien sentzunez eta buruz jokatu neban.

IZAR.—Orrekin ez diñostazu ezer.

KAPI.—Ez?

IZAR.—Kontzientzia eta sentimentuak bi dira.

KAPI.—Alkarri lotuta.

IZAR.—Eta sakonera jo ezker... Bear ba da, zure nortasunaren, zure nortasun bildurtiaren jostallu lez jokatu zendun. Ez zure senti-mentuen indarrez, ingurukoen, ingurukoen zer-esan eta bildurrez baiño.

KAPI.—Beraz ni... ez naz ni.

IZAR.—Segurutik ez.

KAPI.—Parkatu. Aspertu naiz. Barkoan, kapitan lez, sayatuko naiz ibillaldi atsegiña eskintzen. Eta ingurukoen lotsa barik.

IZAR.—Ez neban nai onetara eldu. Nik nai dodana... Konturatu zai-tez. Ez gara sustraitik asi. Gaitz da benetan be.

KAPI.—Zu eta ni zimelegi gara sustrai barriak botateko. (*Asarre joa-ten da.*)

IZAR.—Kapi! Kapi!

VIII

IZAR bakarrik

IZAR.—(*Minduta.*) Zegaitik agertu ete naz ain gordin eta ain zital? Zegaitik ain ume ta ain argal, eta ain sentzunbako? Zer lortu

dot? Len baiño itsuago geratzea. Len baiño ertsiago. Eta nire itzala illundu, ta nire bizia garrastu, ta nire miña sakondu. Eta nire izatea zimeldu... zimeldu! Lengo bizimoduari eutsi nairik ba nebilken antzera, gorrotatu eta baztertu neban bizi-bide lizunaren billa ba nebillen antzera. Asarrez edo barru txikiz, gorrotoz edo iguñez, bengantzaz edo zitalkeriz ba nebillen lez. P... zaar bat lez geratu naz, ain zuzen be amatasunaren indarrez jokatzen nabillenean, mundu zikin baten gorrotoz nabillenean! Amar urteko jasoaldi eutsi eziñari, indar barri bat emon nairik nabillenean! Kontzienzi barri batez indartu gurarik diardudanean! *(Mai baten gaiñean okertzen da, negarti.)*

Jarraituko du.

